

Archeologisch onderzoek

AALTER - GROENDREEF

1 oktober tot 19 december 2008

Nele EGGERMONT & Cateline CLEMENT

KLAD-Rapport 10

ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK
AALTER - GROENDREEF
1 OKTOBER TOT 19 DECEMBER 2008

Nele Eggermont & Cateline Clement

COLOFON

© 2009

© Ename Expertisecenter voor Erfgoedontsluiting v.z.w. / Kale - Leie
Archeologische Dienst, auteurs Nele Eggermont & Cateline Clement
figuren © Auteurs (Ename Expertisecenter v.z.w. / KLAD),
tenzij anders vermeld

layout:	N. Eggermont & J. Hoorn
druk- & bindwerk:	Zquadra, Kortrijk
verantwoordelijke uitgever:	Kale - Leie Archeologische Dienst Kasteelstraat 26 9880 Aalter www.deklad.be

Administratieve gegevens

Vergunningsnummer: 2008/21
Datum aanvraag: 16 september 2008
Naam aanvrager: Nele Eggermont
Naam site: Aalter, Industrierrein Langevoorde/Groendreef
Lambertcoördinaten: X: 84046,50 en Y: 199640,88
Kadastrale gegevens: Afdeling 3, sectie H, perceelnummer 34d

Opdrachtgever: Koramic Real Estate
Kapel Ter Bede 84
8500 Kortrijk

Uitvoerder: Ename Expertisecenter voor Erfgoedontsluiting v.z.w.
Abdijstraat 13-15
9700 Oudenaarde

Projectleider: Nele Eggermont

Archeologen: Nele Eggermont
Cateline Clement

Wetenschappelijke begeleiding: Wim De Clercq (UGent), Kale - Leie Archeologische Dienst

Projectcode: AAL-LV-08

Titel: Archeologisch onderzoek Aalter-Groendreef. 1 oktober tot 19 december 2008

Rapportnummer: KLAD-Rapport 10

Voorwoord

Dit rapport beoogt zowel administratief als wetenschappelijk verslag uit te brengen van het archeologisch onderzoek, uitgevoerd van 1 oktober tot 19 december 2008 op het industrieterrein van Aalter Langevoorde, ten noorden van de Groendreef.

Vroegere opgravingen op aanpalende zones van het industrieterrein door Wim De Clercq onthulden een meerperiodenvindplaats. Tijdens het vooronderzoek door de KLAD op het huidige terrein, kwamen vooral Romeinse sporen en vondsten aan het licht, die aansloten bij de opgravingen van W. De Clercq. De resultaten van dit onderzoek kunnen bijgevolg als aanvulling bij de resultaten van voorgaande opgraving beschouwd worden.

Bij deze wensen wij de mensen van Koramic Real Estate te bedanken voor de goede samenwerking en de financiële ondersteuning van het project. Aan de mensen van Elis Aalter zijn we onnoemelijke dank verschuldigd voor het voorzien van opslagplaats voor het materiaal en een lunchruimte en voor het gebruik van het sanitair. Verder gaat onze dank uit naar Wim De Clercq (UGent), Johan Hoorne en David Vanhee (KLAD) voor de wetenschappelijke ondersteuning en naar Johan Van Laecke voor de opmetingen van het terrein. Danny Verheye en Paul Van Damme wensen we te bedanken voor hun vrijwillige hulp bij het terreinwerk.

Inhoud

I. Inleiding	9
II. Situering van het onderzoek	11
II.1. Geografische en bodemkundige ligging van het terrein	11
II.2. Aanleiding van het onderzoek	12
II.3. Financiering	12
III. Archeologische voorkennis	13
IV. Methodologie	15
V. Resultaten	17
V.1. Fase I: oudste sporen	17
V.2. Fase II: late ijzertijd/vroege Romeinse periode	21
V.3. Fase III: Romeinse periode, 2 ^{de} helft 1 ^{ste} eeuw/1 ^{ste} helft 2 ^{de} eeuw	24
V.4. Fase IV: Romeinse periode, 2 ^{de} helft 2 ^{de} eeuw/1 ^{ste} helft 3 ^{de} eeuw	32
V.5. Fase V: Romeinse periode	35
V.6. Fase VI: nieuwe tijden	36
V.7. Niet te dateren sporen	38
VI. Synthese	39
VII. Conclusie	41
Bibliografie	43

I. Inleiding

Van 1 oktober tot en met 19 december 2008 vond een archeologische opgraving plaats op het industrieterrein van Aalter Langevoorde, ten noorden van de Groendreef. Aansluitend op de opgraving werd een periode voor de verwerking en de creatie van het basisrapport voorzien.

Gezien de resultaten van onderzoek op de naburige percelen en de positieve bevindingen van een vooronderzoek, uitgevoerd door de KLAD, werd beslist een vlakdekkende opgraving te doen van ca. 7000m². Na onderhandelingen tussen de KLAD en bouwheer Koramic werd beslist om twee project archeologen aan te nemen voor een periode van 4,5 maanden.

In dit rapport wordt eerst het project gesitueerd en de werkmethode uitgelegd. Nadien worden de resultaten van het terreinwerk en het wetenschappelijk onderzoek besproken om vervolgens tot een conclusie te komen. Het geheel wordt geïllustreerd aan de hand van kaartmateriaal, tekeningen en foto's.

Om het rapport te vervolledigen wordt een cd-rom toegevoegd met de digitale versies van het rapport en het grondplan, een database van de sporen en de vondsten en foto's van de opgraving.

II. Situering

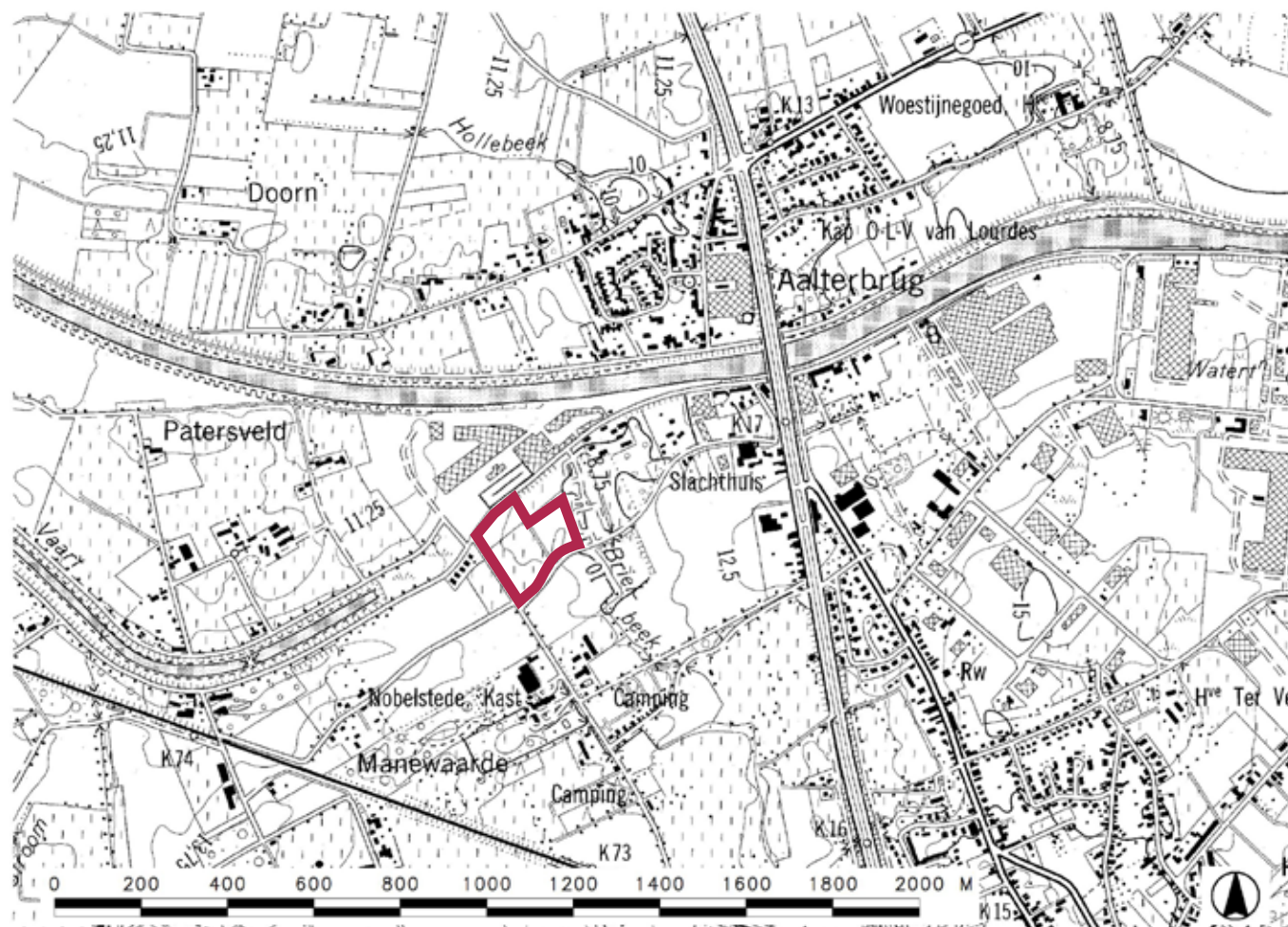
II.1. GEOGRAFISCHE EN BODEMKUNDIGE LIGGING

De te onderzoeken zone bevindt zich in het industrieterrein van Aalter Langevoorde ten N van de Groendreef. Deze industriezone ligt ten W van de N44 (Knokkeweg) en ten Z van het kanaal Gent-Brugge. De noord- en westgrenzen van het opgraafterrein worden respectievelijk gevormd door de straten Brug-Zuid en Manewaarde. Ten O ligt het waterzuiveringstation. De bedreigde percelen zijn kadastraal gekend als Aalter, 3e afdeling, sectie H, perceelnr. 34d.

Op de bodemkaart van België wordt het NO deel van het opgraafterrein aangeduid als een Zch of een matig vochtige zandbodem met verbrokkelde humus en/of ijzer aanrijkingshorizont. De ZW hoek staat beschreven als een Zbg of een droge zandbodem met duidelijke humus en/of ijzer aanrijkingshorizont (podzolen).

Op de plaats van het huidige waterzuiveringstation stroomde vroeger de Brielbeek, die uitmondde in de Brugse Vaart. De locatie van de beek is te herkennen in de topografie van het opgraafterrein dat lichtjes afhelt van het W naar het O en de aldus gecreëerde afvloeiingsrichting van de aangetroffen grachten en greppels.

Figuur 1: Situering van het projectgebied op topografische kaart (© NGI)

Figuur 2: Situering van het projectgebied (©GISoost);
1: Groendreef,
2: Brug-Zuid,
3: waterzuiveringstation

II.2. AANLEIDING VAN HET ONDERZOEK

De rechtstreekse aanleiding voor het onderzoek was het voornemen van bouwheer Koramic Real Estate om het perceel bouwrijp te maken. Eerdere opgravingen door Wim De Clercq op aanpalende gronden hadden aangetoond dat de locatie een rijk archeologisch verleden had (DE CLERCQ & MORTIER 2001). Proefsleuvenonderzoek in juli 2008 door de KLAD bevestigden de aanwezigheid van archeologische sporen. Op basis van dit vooronderzoek werd een zone van ca. 7000 m² afgebakend voor verder onderzoek.

Na overleg met R-O Vlaanderen, de KLAD en Koramic Real Estate werd beslist dat deze laatste twee archeologen zou te werk stellen via het Ename Expertisecentrum voor Erfgoedontsluiting vzw. Het werk, uitgevoerd door een projectarcheoloog en een junior archeoloog, moest in zijn totaliteit gebeuren binnen een maximum van 90 werkdagen. Van deze termijn zijn 60 werkdagen voorzien voor veldwerk en 30 dagen voor materiaalverwerking, archivering en rapportage. Het veldwerk ging van start op 1 oktober 2008 en liep tot en met 19 december 2008. Aansluitend op het terreinonderzoek volgde de verwerkingsperiode, die liep tot en met 30 januari 2009.

II.3. FINANCIERING

Wat betreft de financiering stond bouwheer Koramic Real Estate in voor de personeelskosten van beide archeologen en de logistieke kosten, zijnde kraankosten, voorzien van werfaccommodatie en de kost voor natuurwetenschappelijk onderzoek. Verder voorzag de bouwheer ook in de kost voor twee werkdagen voor een topograaf om het terrein op te meten en de gegevens te verwerken. Dit laatste werd uiteindelijk uitgevoerd door Johan Van Laecke, topograaf van het VIOE.

Kleine logistieke middelen zoals o.a. een fotoestel, hoogtemeter, werktuigen en tekenmateriaal werden ter beschikking gesteld door de KLAD en het Ename Expertisecentrum voor Erfgoedontsluiting vzw.

III. Archeologische voorkennis

Zoals eerder vermeld kon men een hoog potentieel aan archeologische sporen vermoeden door vroegere opgravingen door Wim De Clercq. Deze opgravingen vonden plaats tussen 1999 en 2001.

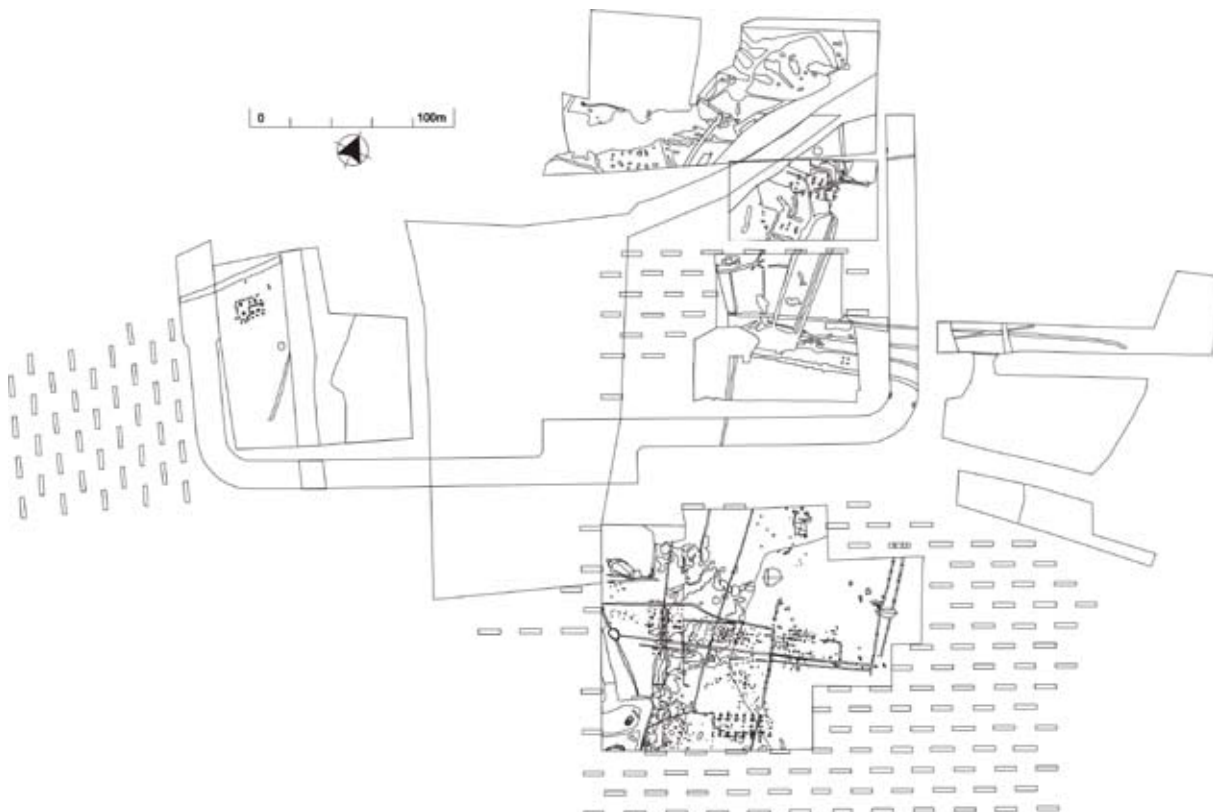

Figuur 3: Luchtfoto (genomen door J. Semey, UGent) van de opgraving van W. De Clercq (©Wim De Clercq)

- 1: proefsleuven,
- 2: opgraving,
- 3: huidige opgraafteerein

De oudste vondsten van dit onderzoek betreffen losse voorwerpen die te situeren zijn in de steentijden, maar de eerste bewijzen voor bewoning duiken pas op vanaf de late ijzertijd (5de eeuw BC). Het betreft grote kuilen voor kleiontginning, een grachtensysteem en palenzwermen. Het grachtensysteem uit de late ijzertijd heeft mogelijks een rituele betekenis. Dit vermoeden ontstond door de aanwezigheid van houtskoolconcentraties en verbrande beenderen in de gracht alsook enkele volledige of bijna volledige kommen, die intentioneel gedeponeerd waren. Het aangetroffen aardewerk aangevuld met de resultaten van radiokoolstofdateringen zorgden voor een datering. Vanaf de vroeg-Romeinse periode tot in de volle middeleeuwen werd de site intensief bewoond, getuige de verschillende gebouwplattegronden, waterputten en enclosure systemen (DE CLERCQ & MORTIER 2001).

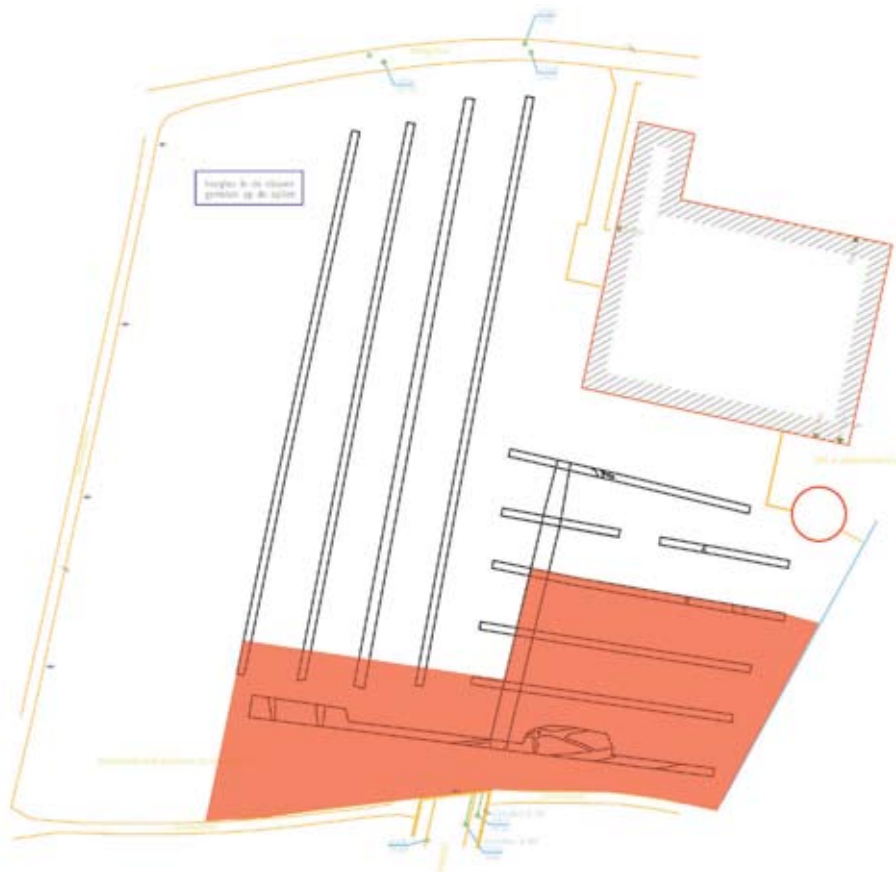
Figuur 4: Grondplan van de opgraving van W. De Clercq (©Wim De Clercq)

Op het huidige opgraafsterrein werd het verdere verloop van enkele grachten verondersteld met mogelijk de aanwezigheid van gebouwplattegronden, waterputten en misschien enkele begravingen.

Het vooronderzoek, uitgevoerd door de KLAD bevestigde de aanwezigheid van grachten en paalsporen op het huidige onderzoeksterrein. De aangetroffen vondsten situeerden deze sporen voornamelijk in de Romeinse periode. Op basis van de proefsleuven werd een areaal van ca. 7000m² afgebakend binnen de zuidelijke zone van het perceel.

Het projectgebied is opgehoogd o.a. met materiaal afkomstig van eerdere industriële bebouwing. Deze ophoging varieerde van 80cm tot 220cm. Er onder waren de archeologische sporen bewaard. Daar de toekomstige bodemingrepen de dieper gelegen sporen niet zou aanraken, werd overeengekomen om de opgehoogde laag tot maximaal 120cm af te graven. Zones waar de ophoging meer dan 120cm betrof werden niet onderzocht (PvE van de opgraving). In de praktijk bleef het noordelijk deel van het projectgebied, naast het bestaande gebouw waar momenteel de firma Elis Aalter gevestigd is, bijgevolg ontoegankelijk voor verder archeologisch onderzoek. De spreiding van de vroegere bewoonde zone kon naar het noorden toe dus niet worden nagegaan.

Figuur 5: Locatie van de proefsleuven en afbakening van de te onderzoeken zone

IV. Methodologie

In dit hoofdstuk wordt de gehanteerde werkmethode voor de opgraving en de verwerking nader belicht.

Conform de PvE werd de te onderzoeken zone aangelegd als één opgraafvlak met de graafmachine tot op het niveau van de archeologische sporen. Gezien de grote hoeveelheid te verzetten grond en de weersomstandigheden gebeurde het openleggen van het vlak in twee keer.

De aangetroffen sporen – die zich aftekenden als grondverkleuringen tegen een meestal beige gele moederbodem – werden opgeschaafd ten einde de leesbaarheid van het terrein te bevorderen. Vervolgens werden deze ingetekend op schaal 1:50, beschreven en digitaal gefotografeerd. Met een hoogtemeter werden de hoogtes van het opgravingvlak ingemeten ten opzichte van een vast punt met een TAW waarde van 10,389m. Nadien werden de sporen in de diepte onderzocht door middel van doorsneden. Naargelang de grootte en de aard van het spoor werden coupes op 1 of meerdere assen uitgezet. Ook deze ingrepen werden gedocumenteerd door middel van coupetekeningen op schaal 1:20 en digitale foto's. Waar nodig geacht, werden monsters voor verder onderzoek genomen. Enkele omvangrijke grachten (29-37, 351 en 396) werden machinaal gecoupeerd om tijd te besparen. Gerekupereerd vondstenmateriaal werd per spoor in genummerde zakjes bijgehouden.

De verwerking vond aansluitend op het veldwerk plaats. De scherven werden gewassen en daar waar nodig geplakt zodat deze getekend en gefotografeerd konden worden. Voor de determinatie en de datering van het materiaal werd beroep gedaan op Wim De Clercq (UGent). Enkele geselecteerde metalen vondsten worden doorlicht met X-stralen om na te gaan in hoeverre verder onderzoek noodzakelijk is. De grondplannen en de nodige coupetekeningen werden gedigitaliseerd en bewerkt in Adobe Illustrator CS2. Verder werd een database van de sporen, vondsten en monsters aangemaakt en werd een aantal monsters geselecteerd voor verder onderzoek. De resultaten van natuurwetenschappelijk onderzoek zullen niet gekend zijn voor de publicatie van dit rapport en dienen later nog te worden toegevoegd.

V. Resultaten

De aangetroffen sporen en vondsten worden in dit hoofdstuk in chronologische volgorde besproken. Het meest opvallend aspect op het terrein waren de elkaar kruisende grachten die veelal in oostelijke richting afliepen naar de Brielbeek. Ze worden uitvoerig toegelicht.

Niet alle structuren waren dateerbaar, maar op basis van hun oriëntatie ten opzichte van andere – dateerbare – sporen (vooral de grachten), konden zij mits enige voorzichtigheid aan bepaalde tijdsperiodes worden toegeschreven. De overige structuren komen in mindere mate aan bod, daar zij niet toelaten conclusies te trekken.

De resultaten van de vondstverwerking worden hier samen met de resultaten van het terreinonderzoek behandeld aangezien het veelal de vondsten zijn die voor een datering van de structuren zorgen.

V.1. FASE I: OUDSTE SPOREN

In de noordoostelijke hoek van het opgraafteerrein lopen een aantal grachten die van het noorden naar het oosten toe afbuigen (336, 343-345, 348, 355-361, 365-367). Deze oriëntatie is volledig verschillend van de andere aangetroffen grachten en greppels en wijst mogelijk op een andere datering.

Dit grachtensysteem gaat dwars door een gebouwplattegrond die typologisch gezien is toe te schrijven aan de late ijzertijd of de vroeg Romeinse periode. Het valt echter niet af te leiden welke van beide structuren de oudste zijn. Gracht 80/335, die dit grachtensysteem oversnijdt, zorgt voor een relatieve datering. Op basis van andere oversnijdingen is 80/335 ten vroegste te dateren in de laatste fase van de Romeinse periode (einde van de 2de eeuw of begin van de 3de eeuw)(zie verder). Bijgevolg is het oversneden grachtensysteem al zeker ouder.

Binnen deze grachten werd een kuil van ca. 1,35 op 2,25m aangetroffen die een grote hoeveelheid houtskool bevatte (339). Aanvankelijk werd gedacht dat het om een hardkuil zou gaan, maar de bodem van de structuur vertoonde geen sporen van verhitting (= typische rode kleur van verbrande moederbodem).

Figuur 6 en 7: Overzichtsfoto's van de grachten over het opgraafteerrein

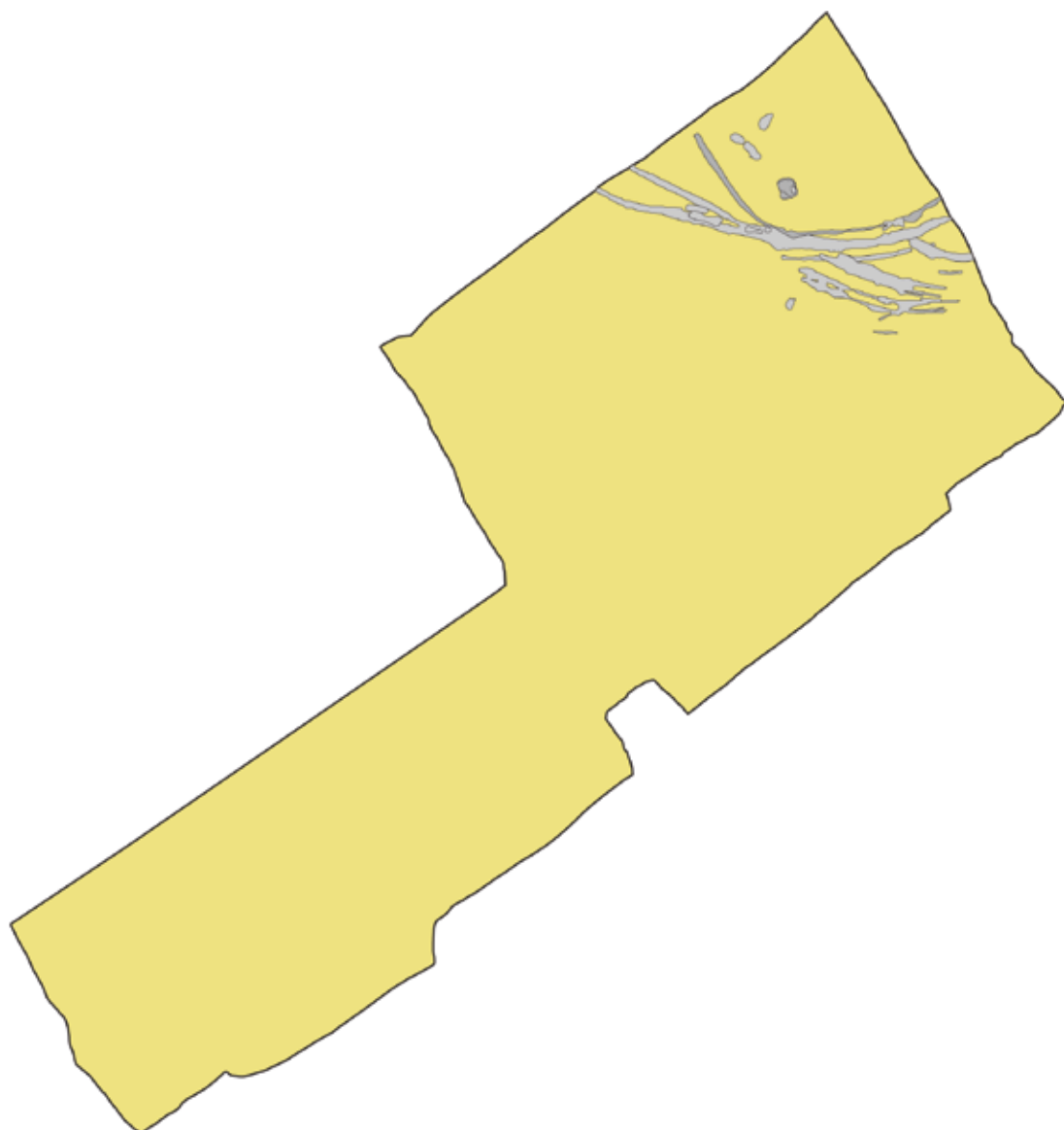
De ondiepe kuil met vrij vlakke bodem vertoonde eerder de kenmerken van een brandrestengraf: een rechthoekige kuil die in doorsnede een ingezakte houtskoollens laat zien. Dit zijn de restanten van de overledene, soms ook van grafgiften die mee verbrand werden en eventueel de as van de brandstapel

Figuur 8: Grondplan van de opgegraven zone met alle geregistreerde sporen

zelf. Daarboven ligt een centrale vulling van grond met restanten van houtskoolfragmenten. Er werd echter geen verbrand bot gevonden, wat de interpretatie als brandrestengraf absoluut zeker zou maken. In een dergelijk graf zijn vaak grafgiften aanwezig, die afzonderlijk in het graf of in een aparte nis geplaatst kunnen zijn. In dit geval werd in het NW kwart van de kuil een 15-tal scherven van mogelijk

Figuur 9: Detail van het grondplan: fase I

één pot teruggevonden (= 245g). Hoewel de scherven moeilijk aan elkaar te passen waren, kon toch een volledig profiel van de pot gereconstrueerd worden. Het blijkt om een open vorm te gaan met een kink ter hoogte van de schouder. De buik is versierd met ingekraste lijnen. De duidelijke geknikte vorm plaatst het aardewerk zonder twijfel in de late ijzertijd. Qua versieringsmotieven en baksel sluit dit stuk volledig aan bij enclos 188 van de vroeger opgraving op het industrieterrein van Langevoorde (mondelijke mededeling van W. De Clercq).

Verder werden enkele licht grijze kuilen met vrij veel houtskoolspikkels (330, 332, 333 en 401) aangetroffen, voornamelijk binnen het grachtensysteem. Spoor 401 is een kuil in het brandrestengraf en dus van een jongere datum dan het graf. Helaas bevatten de kuilen geen dateerbare vondsten.

Ze werden bemonsterd in de hoop meer informatie te verkrijgen uit eventuele radiokoolstofdateringen.

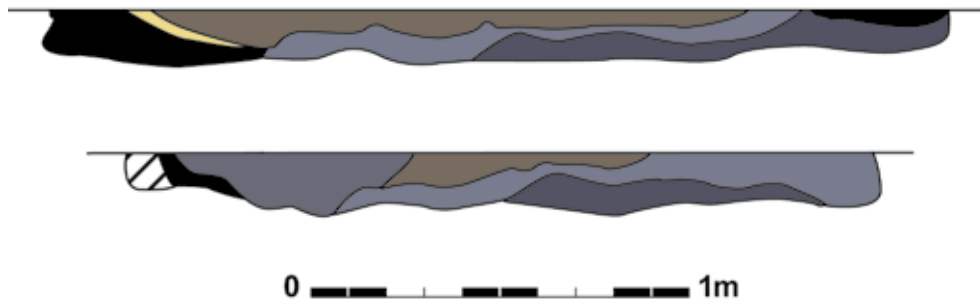
Misschien is hier een hoek van een ijzertijd- enclosure aangesneden. Maar dit vage vermoeden kan niet met dateerbaar materiaal uit de grachten gestaafd worden. Het mogelijke brandrestengraf duidt aan dat er zeker menselijke aanwezigheid was op het terrein gedurende de ijzertijd.

Opgravingen uit de omgeving tonen echter duidelijk aan dat de regio bezocht werd door mensen.

Op de opgraving van Wim De Clercq in Aalter werden ijzertijd nederzettingssporen en kleiwinningsskuiten aangesneden (DE CLERCQ & MORTIER 2001). Deze sluiten qua datering aan bij fase I of II van dit onderzoek. Andere voorbeelden zijn Ursel-Rozenstraat (MESTDAGH & TAELEMAN 2008) en de vondsten op het aquafinracé Aalter-Brug (HOORNE *et al.* 2006).

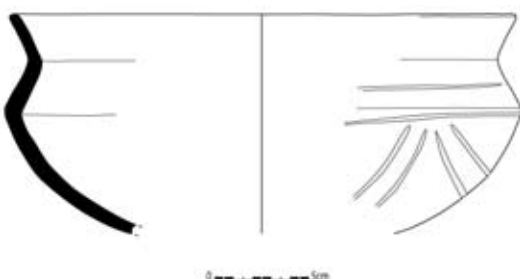
Figuur 10: Foto van het brandrestengraf

Figuur 11: Doorsnede van het brandrestengraf

Figuur 12: Tekening van de pot uit het brandrestengraf

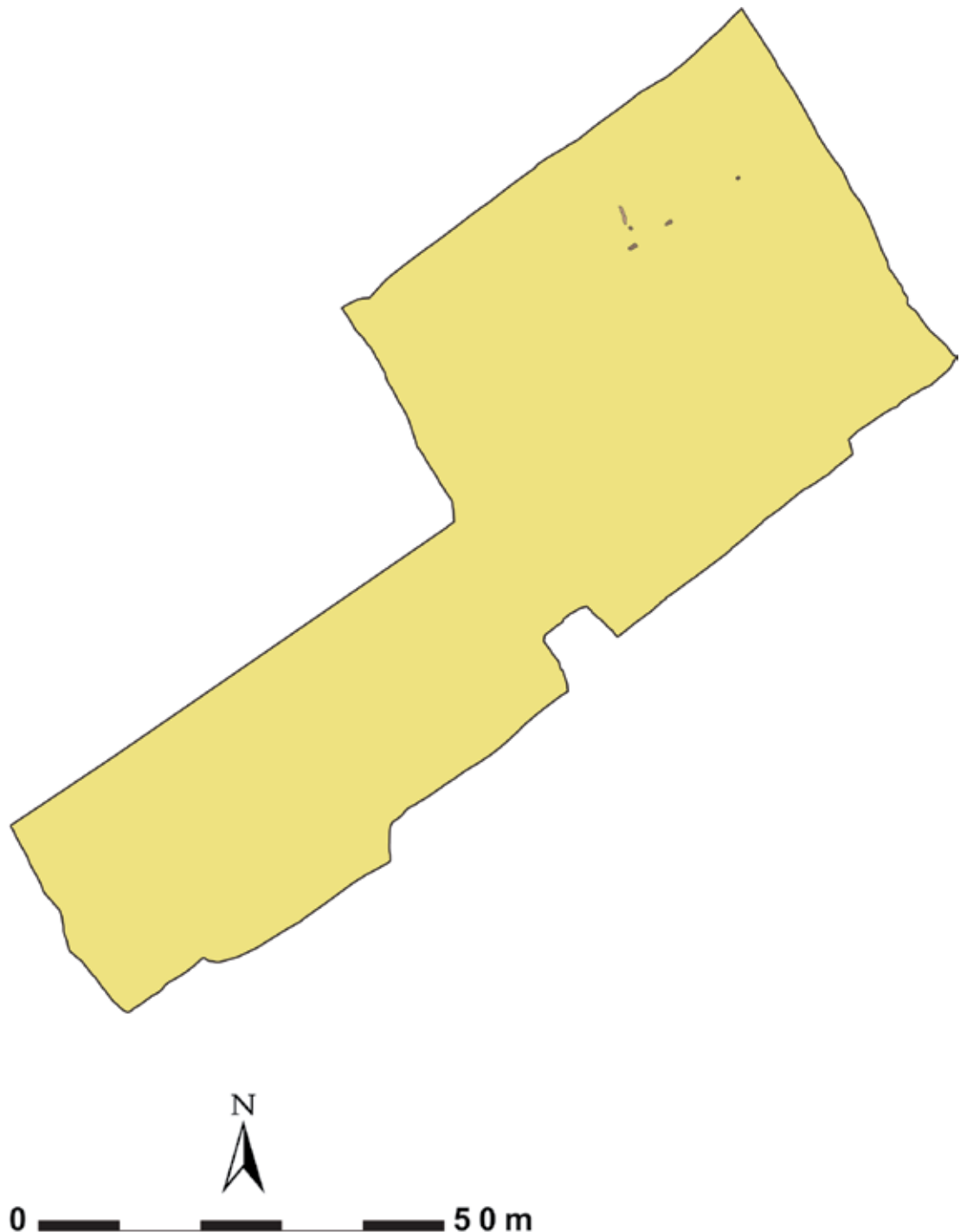
Figuur 13: Foto van een scherf uit het brandrestengraf

V.2. FASE II: LATE IJZERTIJD/VROEGE ROMEINSE PERIODE

Zoals hoger vermeld werden in de noordoostelijke hoek enkele paalsporen aangesneden die op basis van de aangetroffen vondsten in de late ijzertijd of de vroeg Romeinse periode te situeren zijn.

Hoewel onvolledig is er toch een gebouwplattegrond in te herkennen van een langwerpig huis met centraal een zware palenrij. Deze wordt gevormd door de paalsporen 342, 349 en 370. De onderlinge afstand tussen de palen bedroeg ongeveer 5m. Tussen 342 en 349 ontbreekt een paal. Dit ontbrekende spoor valt juist binnen één van de proefsleuven, die dieper zijn uitgegraven en waardoor het spoor vermoedelijk is weggeschept. Ten N van de rij ligt spoor 369, dat mogelijk

Figuur 14: Detail van het grondplan: fase II

eveneens tot de bouwplattegrond behoort. De exacte afmetingen zijn moeilijk na te gaan wegens het ontbreken van paalsporen. De bewaarde lengte bedraagt 15,5m en de geschatte breedte bedraagt minimum 4,5m. Een dergelijk gebouwtype – een tweebeukig gebouw gekenmerkt door een rij zeer zware middenstaanders - staat bekend als een 'Alphen-Ekeren' huis. Ze verschenen voor het eerst in de late ijzertijd en werden verder gebouwd in de Romeinse periode. In tegenstelling tot oudere huizen beginnen de wanden van deze constructie een meer dragende rol te spelen, hoewel de middelste palenrij nog steeds het grootste gewicht van het zadeldak draagt. De gemiddelde lengte van deze huizen ligt tussen 15 en 20m, hoewel kortere en langere types ook voorkomen. (GERRITSEN 2003: 50-53) De datering op basis van de bouwtypologie bevestigt de datering van de aangetroffen vondsten. Dit zijn een drietal kleine, grof verschaalde scherven uit spoor 349 (23g) en een wandscherf uit spoor 370 (3g), die in de late ijzertijd of de vroege Romeinse periode kunnen gesitueerd worden.

Figuur 15a: Grondplan en coupes van het 'Alphen-Ekeren' huis

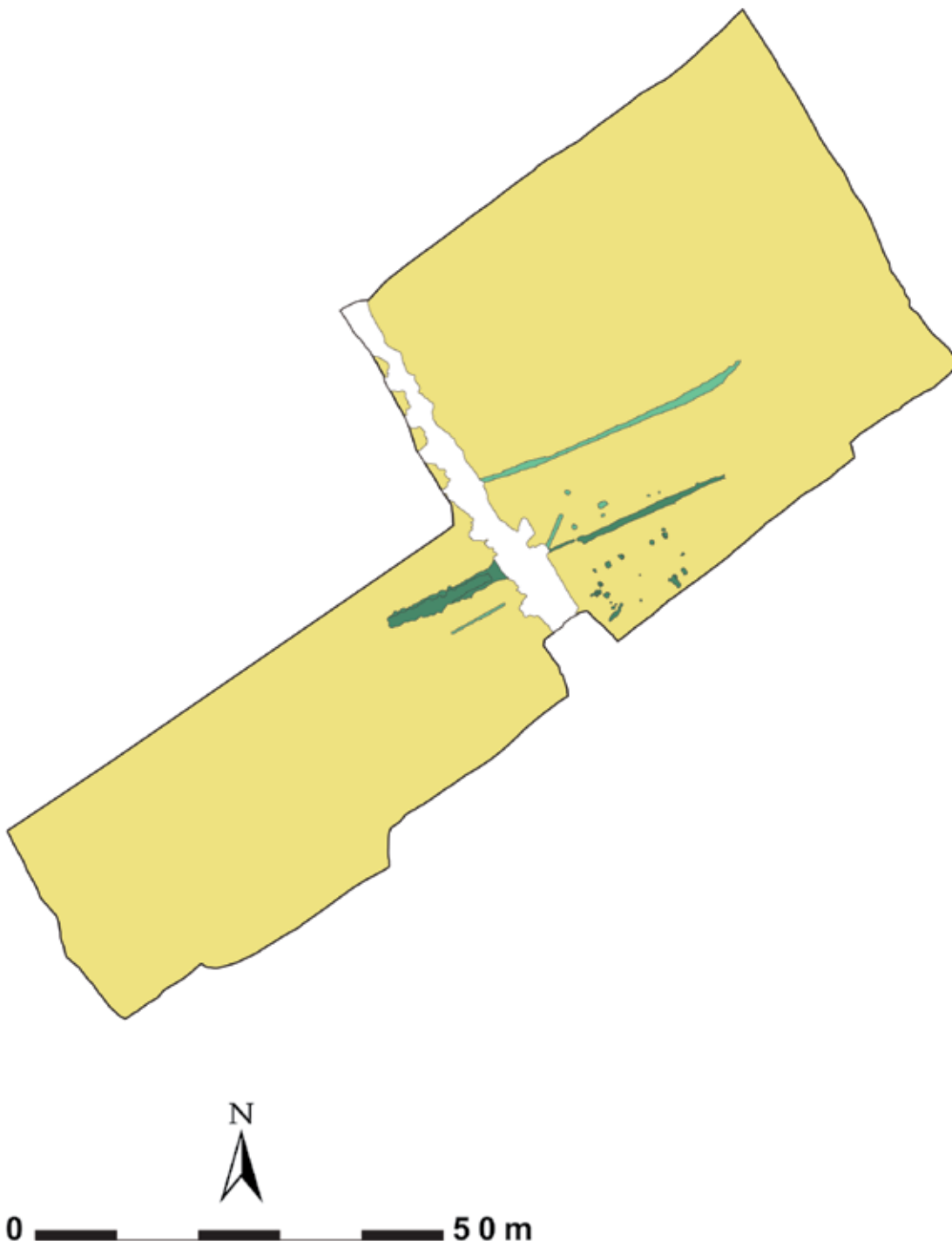
De bouwplattegrond kon niet aan één van de grachten op het opgraafteerrein gekoppeld worden. Een aantal grachten gaan wel door de bouwplattegrond, wat een gelijktijdigheid uitsluit. Over gracht 80/335 kan met zekerheid gezegd worden dat deze ten vroegste in de 3de eeuw gegraven werd (zie verder). Het grachtensysteem dat door 80/335 oversneden wordt, is dan te situeren na het verlaten van het hoger vermelde gebouw en voor het graven van 80/335. Ofwel gaat het om oudere grachten van vòòr de constructie van het 'Alphen-Ekeren' huis (zie hoger).

Figuur 15b: Grondplan en coupes van het 'Alphen-Ekeren' huis

V.3. FASE III: ROMEINSE PERIODE, 2DE HELFT 1STE EEUW/1STE HELFT 2DE EEUW

In het centrale zuidelijke gedeelte van de opgraving loopt een gracht in WZW-ONO richting. In vergelijking met de andere sporen op het terrein bevatte deze zeer donkere gracht (102) een enorme hoeveelheid schervenmateriaal (ca. 114 scherven = 1942g). Naast enkele grotere stukken (een mortarium of wrijfschaal met een hamerrand uit het Maas- of Rijngebied, een zuid-Gallisch terra sigillata (geïmporteerd Romeins luxe aardewerk) kommetje van het type Dragendorff 27, een grijs reducerend gebakken bodem van een pot en een bijna volledig potje met geglad oppervlak, versierd met ruitmotief) en een deel van een wetsteen betrof het vooral kleine fragmenten. Daaronder nog 3 sterk verweerde terra sigillata fragmenten, een mortariumfragment uit Bavais, ca. 39 oxiderend

Figuur 16: Grondplan met sporen uit fase III

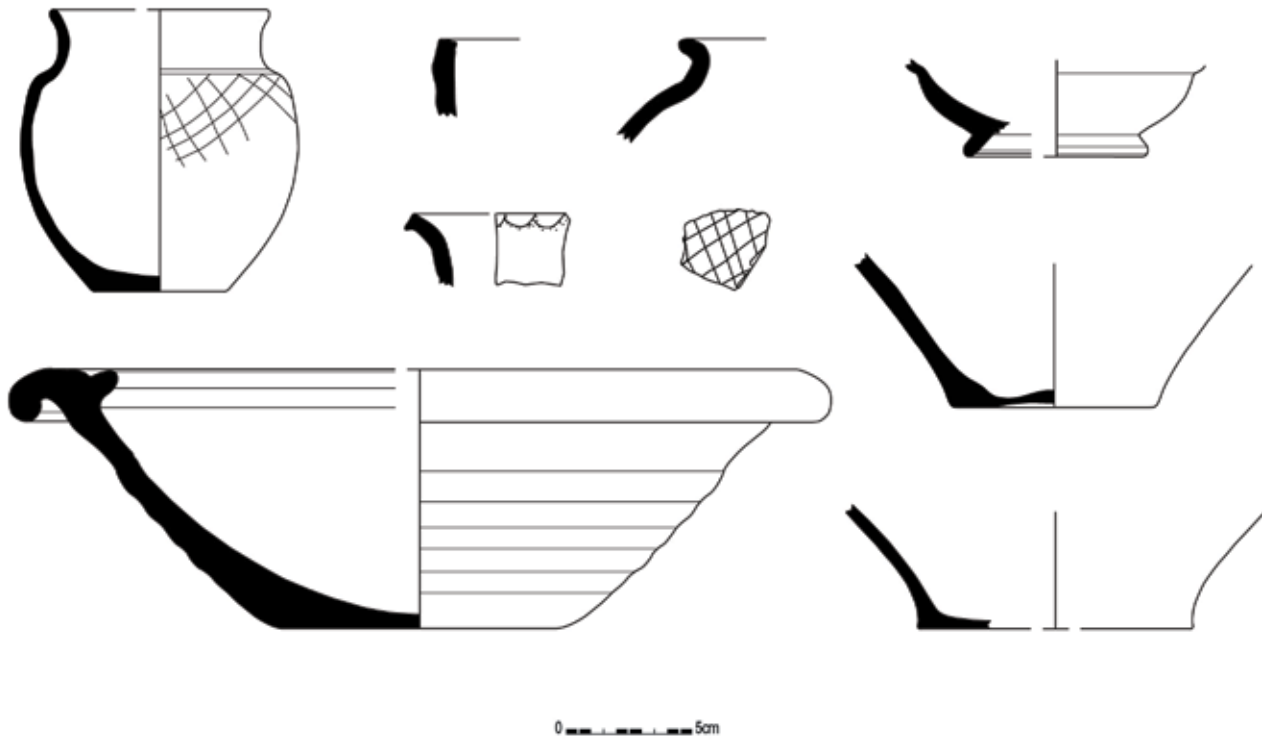
gebakken scherven, waaronder een rand afkomstig van kruikwaar uit de late 1ste eeuw en een 51-tal reducerend gebakken scherven waaronder twee randen met vingertopindrukken en een tweetal bodemfragmenten. Dan nog een zeer hard gebakken plat bodemfragment van een onbekend type, een deel van een zoutcontainer en wat bouw materiaal. Dit aardewerk, vooral het mortarium uit het Maas- of Rijngebied en de terra sigillata, bleken vrij nauwkeurig dateerbaar tussen 60 en 200 AD.

De gracht vertoont een kleine onderbreking – misschien de toegang tot het erf – en loopt verder als een greppel (222), waarin slechts twee aardewerkscherven gevonden werden (83g). Eén ervan is een fragment van een deksel, het andere is een bodem van een terra sigillata potje met een stempel, die toelaat het stuk vrij precies te dateren in de 1ste helft van de 2de eeuw. De stempel zelf is een merkteken van het atelier van de maker van het potje en is vrij goed leesbaar: BURDONI OF(ficina), wat zoveel wil zeggen als ‘de werkplaats van Burdonius’. Deze pottenbakker is gekend en situeerbaar, wat voor de precieze datering zorgt (OSWALD 1931). Het potje zelf is van het type Dragendorff 27 of Dragendorff 33.

Figuur 17, 18, 19 en 20: Foto's van aardewerk uit 102
1: geglad potje met gearceerde versiering, 2: bodem van pot in grijs reducerend aardewerk, 3: fragment van een terra sigillata kommetje, 4: mortarium

Figuur 21: Tekeningen van het aangetroffen aardewerk in 102

Figuur 22 en 23: Tekeningen van het dekselfragment en de terra sigillata bodem uit greppel 222

Greppel 222 wordt oversneden door een grote postmiddeleeuwse verstoring/depressie (zie verder). Ten W van de verstoring loopt de gracht in het verlengde door, maar met het aanschijn van een diepe, brede gracht, die aanzienlijk minder vondstmateriaal bevat (239/258) (een drietal scherven = 67g). De humeuze binnenste vulling werd bemonsterd om meer informatie te bekomen. De bedoeling van de verdieping is niet meteen duidelijk, misschien heeft dit te maken met een mogelijke drenkfunctie.

Ten N van 102 loopt een parallelle gracht 85. Deze bevatte geen aardewerk of ander dateerbaar materiaal, maar heeft wel een gelijkaardige vulling en vorm in doorsnede als 102. Op basis daarvan en zeker omwille van de gelijke oriëntatie kan vermoed worden dat beide structuren min of meer gelijktijdig zijn.

Aan beide zijden van 102 bevinden zich sporen. Ten N, tussen 102 en 85 is een lijn van 4 sporen te herkennen (108, 140, 225, 327), maar geen tegenliggende palenrij waardoor een gebouw

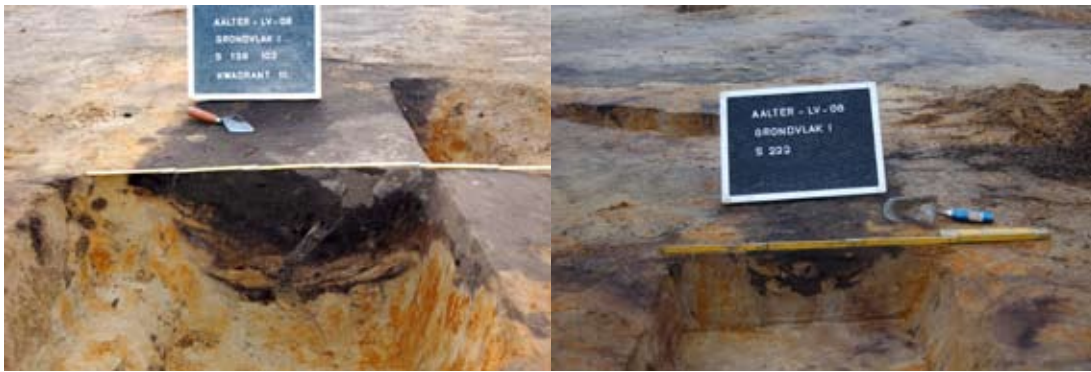

Figuur 24: Foto van de stempel op de terra sigillata scherf

geïdentificeerd zou kunnen worden. Kuil 141 kan vermoedelijk ook aansluiten bij de rij. Deze sporen kunnen vanwege hun parallelle oriëntatie met 102 waarschijnlijk tot dezelfde tijdsperiode gerekend worden. De enkele kuilen die vondstenmateriaal bevatten, bevestigen in ieder geval een Romeinse datering.

Aan de zuidzijde van 102 tekent zich daarentegen wel duidelijk een gebouwplattegrond af binnen een cluster van sporen. Spoornummers 131, 132, 133, 135, 191, 193, 194, 199, 201, 203-205, 210-213 en 217-220 vormen een deel van een huisplattegrond met uitstaande nokstaanders (211-212) en een aantal zware palen in de zijwanden. De afmetingen betreffen ongeveer 5,5m op 10,5m. Dergelijke gebouwen werden ook aangetroffen tijdens opgravingen in de omgeving: Knesselare-Flabbaert (DE CLERCQ & THOEN 1998) en Knesselare-Kouter (DE CLERCQ, HOORNE & VANHEE 2006). Verder zijn gelijkaardige structuren gekend in Merelbere op de Axxes-locatie (DE CLERCQ *et al.* 2004), in Brugge langs de Zandstraat (HOLLEVOET 1997/1998) en Sint-Adries/Brugge, site Refuge (HOLLEVOET & HILLEWAERT 1997/1998). Hoewel de afmetingen en de plaatsing van de palen kunnen schommelen, valt telkens de aanwezigheid op van zware nokstaanders, die zich veelal buiten de korte zijwanden bevinden. Deze constructies getuigen van een bouwtechnologische evolutie waarbij het gewicht van de het dak van de nokstaander naar de wanden toe verschoven wordt. Hierdoor bekomt men de overgang van tweeschepige woonhuizen van het type 'Alphen-Ekeren' (zie hoger) naar éénschepige gebouwen (DE CLERCQ *et al.* 2004). Voor het gebouw op het huidige terrein kan de binnenverdeling moeilijk nagegaan worden aangezien een gracht uit een latere fase (63) een groot deel van het huis oversnijdt. De gebouwen, aangetroffen op de hoger vermelde sites, werden over het algemeen gedateerd in de Romeinse periode, meer bepaald in de Flavische tijd (2de helft 1ste eeuw/1ste helft 2de eeuw). Ook hier wordt de datering bevestigd door het in de paalsporen aangetroffen aardewerk.

Op basis van oriëntatie lijken de grachten (102, 239/258, 85) en de bovengenoemde paalsporen bij elkaar te horen. Deze structuren kunnen ongeveer in de 1ste helft van de 2de eeuw gesitueerd worden. De opgravingen van Wim De Clercq op het industrieterrein van Langevoorde onthulden

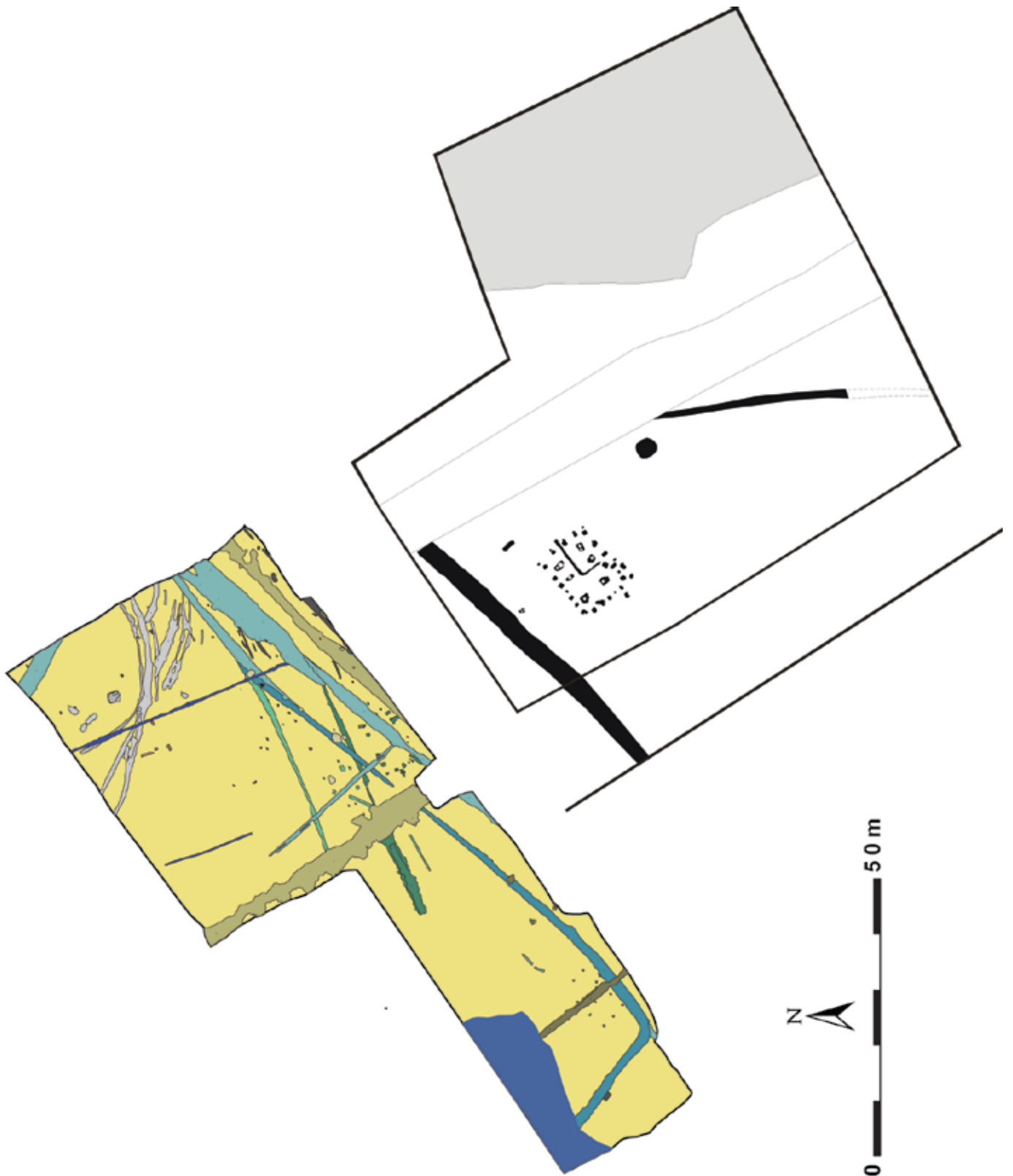

Figuur 25, 26 en 27: Coupefoto's van respectievelijk 102, 222 en 239/258

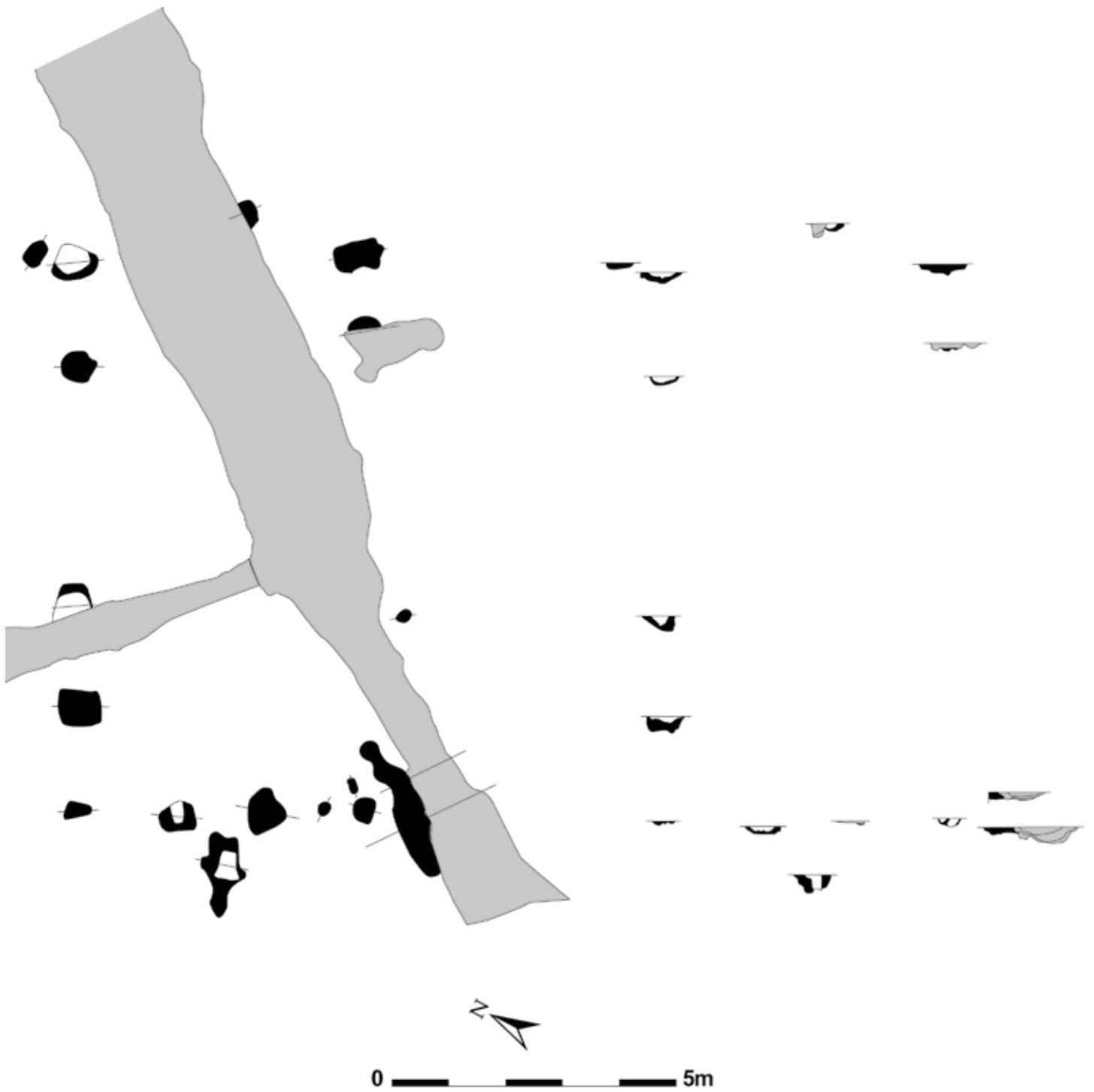

Figuur 28, 29 en 30: Coupefoto's van paalsporen 132, 204, 211-212

ook reeds nederzettingstructuren uit deze tijdperiode. Zijn sporen op het perceel, aansluitend op het huidige onderzoeksterrein, zijn allemaal Romeins. De gracht die in NZ richting loopt, maakt misschien deel uit van hetzelfde afbakeningsstelsel waartoe gracht 102 behoort.

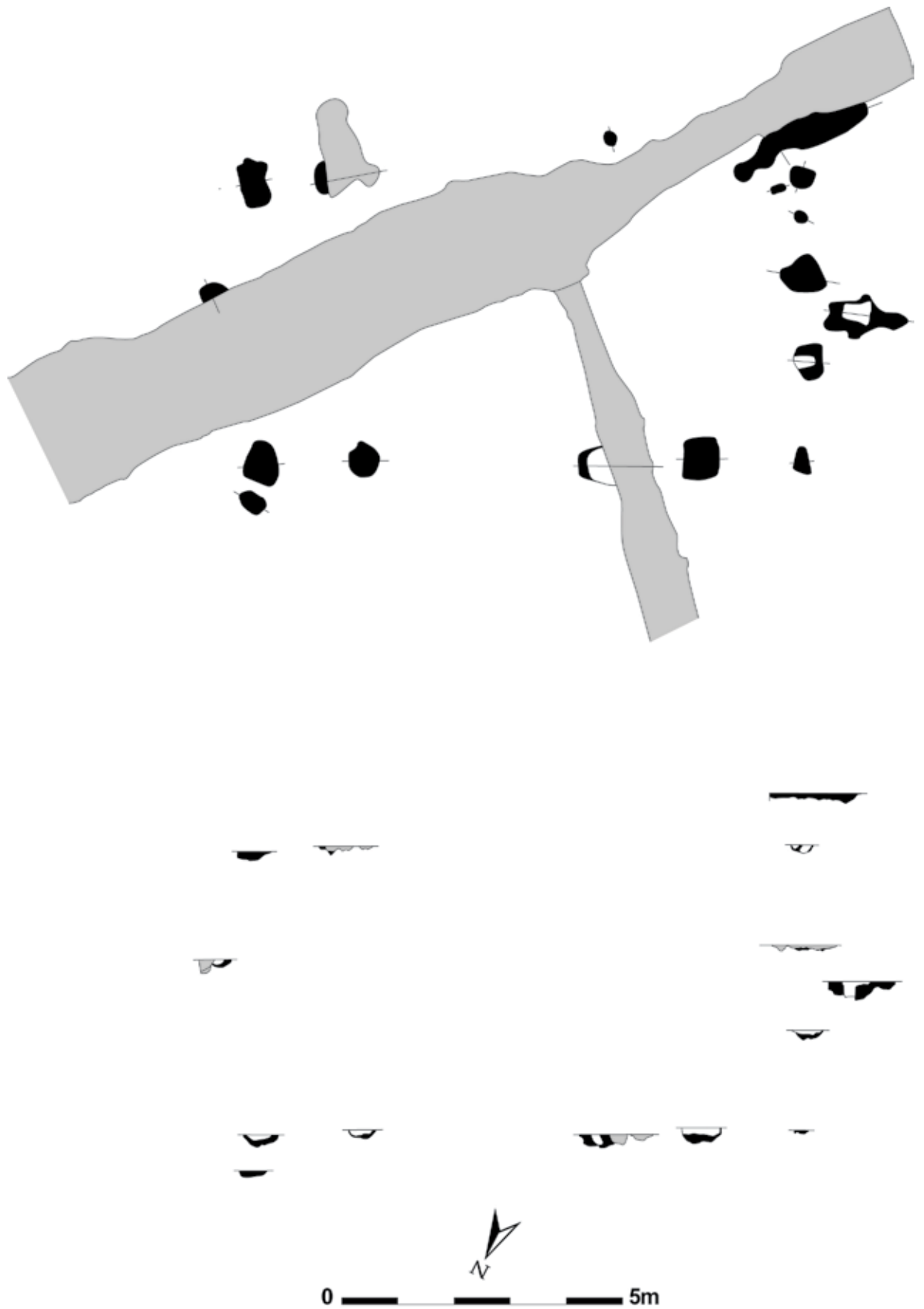

Figuur 31 : Grondplan met de aanvulling van een deel van het opgraafplan van Wim De Clercq

Figuur 32a: Grondplan van gebouw fase III met doorsneden van de sporen

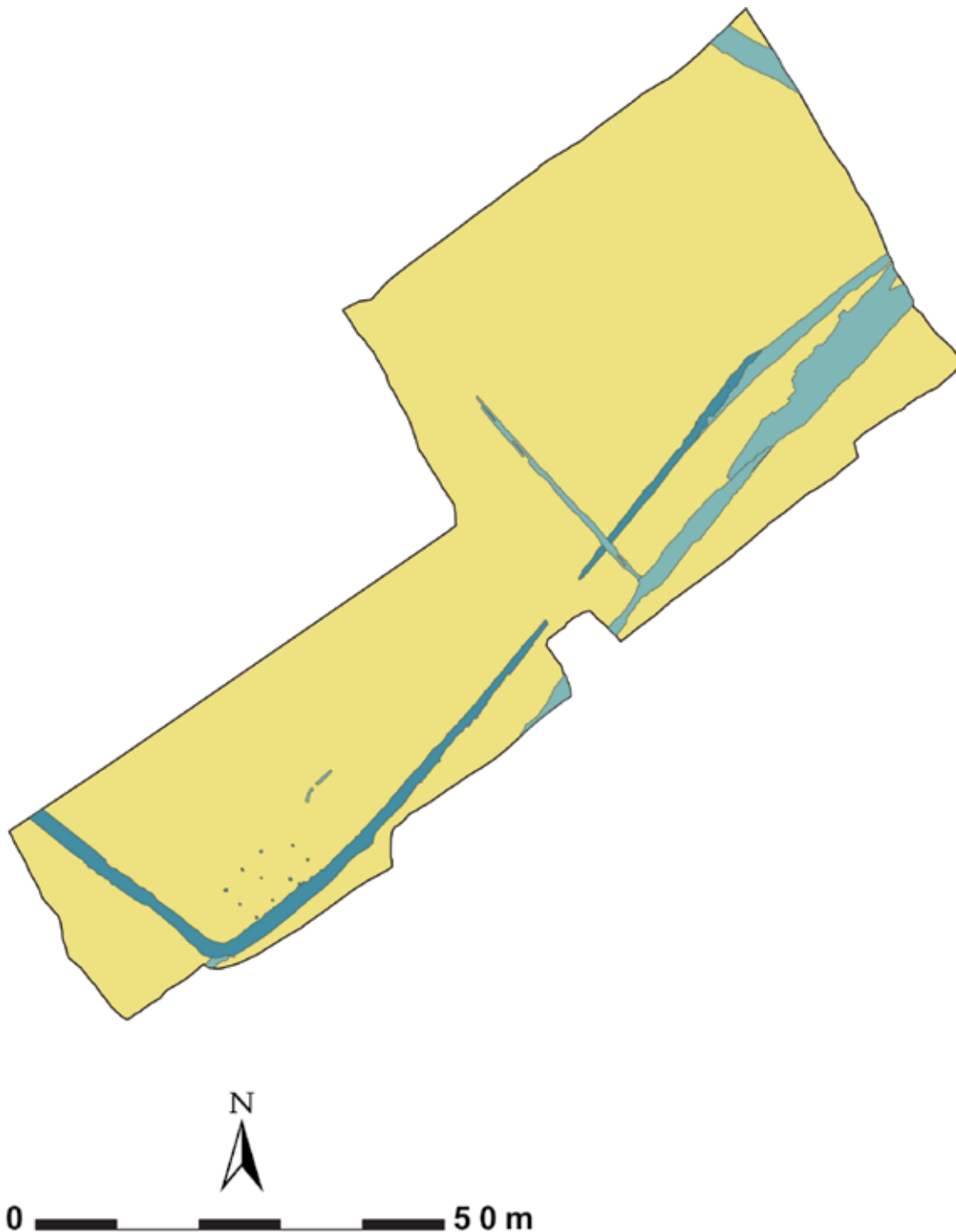

Figuur 32b: Grondplan van gebouw fase III met doorsneden van de sporen

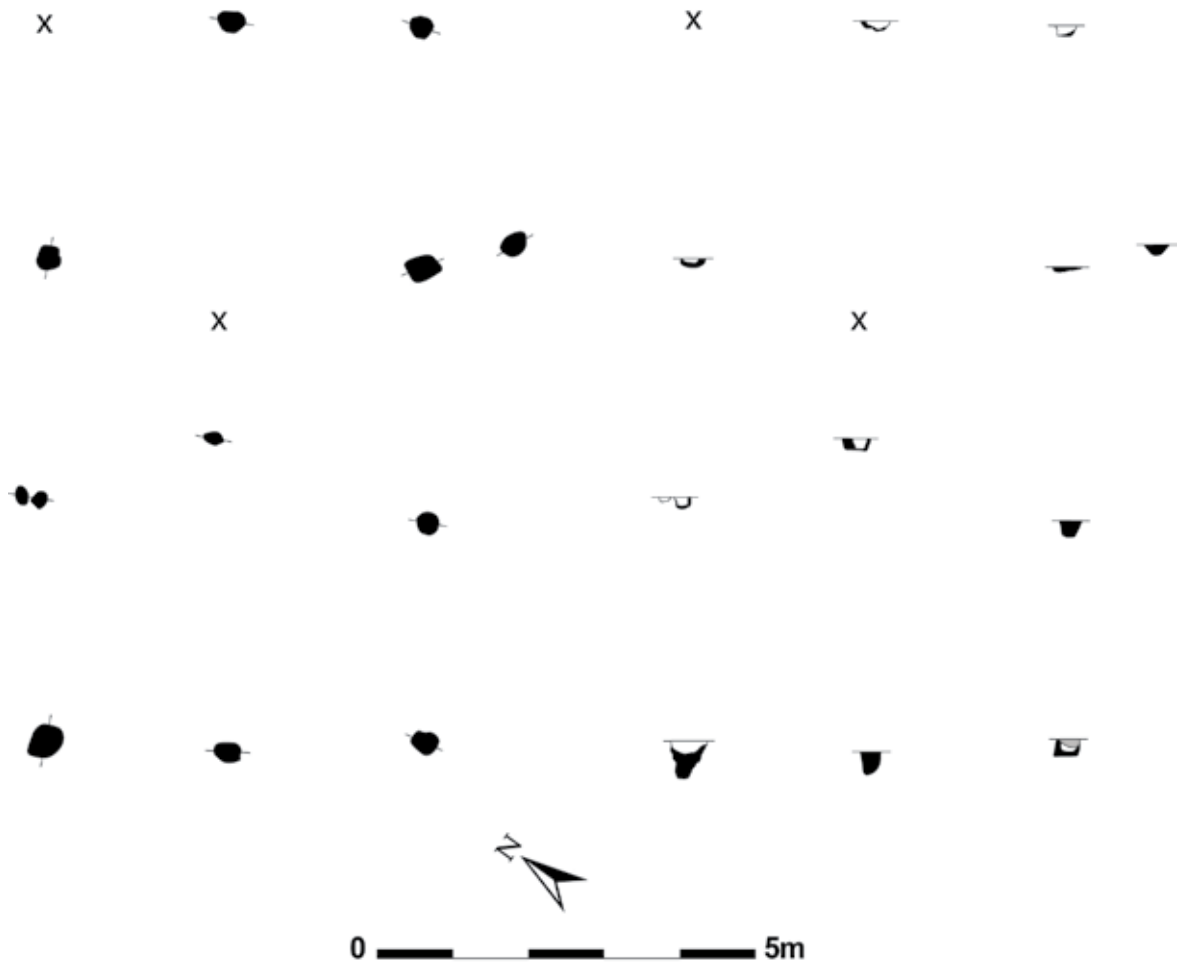
V.4. FASE IV: ROMEINSE PERIODE, 2DE HELFT 2DE EEUW/1STE HELFT 3DE EEUW

Gracht 102 wordt oversneden door gracht 79/243, die in ZZW-NNO richting loopt. Aan het zuidwestelijke uiteinde buigt deze gracht af in een hoek van ca. 90° naar het NNW en vormt als het ware de zuidwestelijke hoek van een enclosure.

Het aardewerk (ca. 67 scherven = 296g) aangetroffen in 79/243 is te dateren in de 2de helft van de 2de eeuw of het begin van de 3de eeuw. Een versierde scherf zogenaamd 'Arras' aardewerk en een scherf met zwarte sliblaag en granulaire versiering uit Keulen zorgen voor deze vrij precieze datering. Vooral de laatst vermelde scherf is afkomstig van aardewerk dat niet vòòr de 2de eeuw voorkomt.

Figuur 33: Grondplan met sporen uit fase IV

Figuur 34 en 35: Grondplan van het gebouw uit fase IV met doorsneden van de sporen en foto van het gebouw

Figuur 36 en 37: Foto's van het 'Arras'-aardewerk (boven) en de scherf met granulaire versiering (onder)

Er mag besloten worden dat fase IV direct op de voorgaande fase volgt. Verder valt ook op dat 79 aan de noordoostelijke kant opnieuw werd uitgegraven. Helaas is er geen materiaal om de hergraving te dateren en zo de chronologie nog te verfijnen.

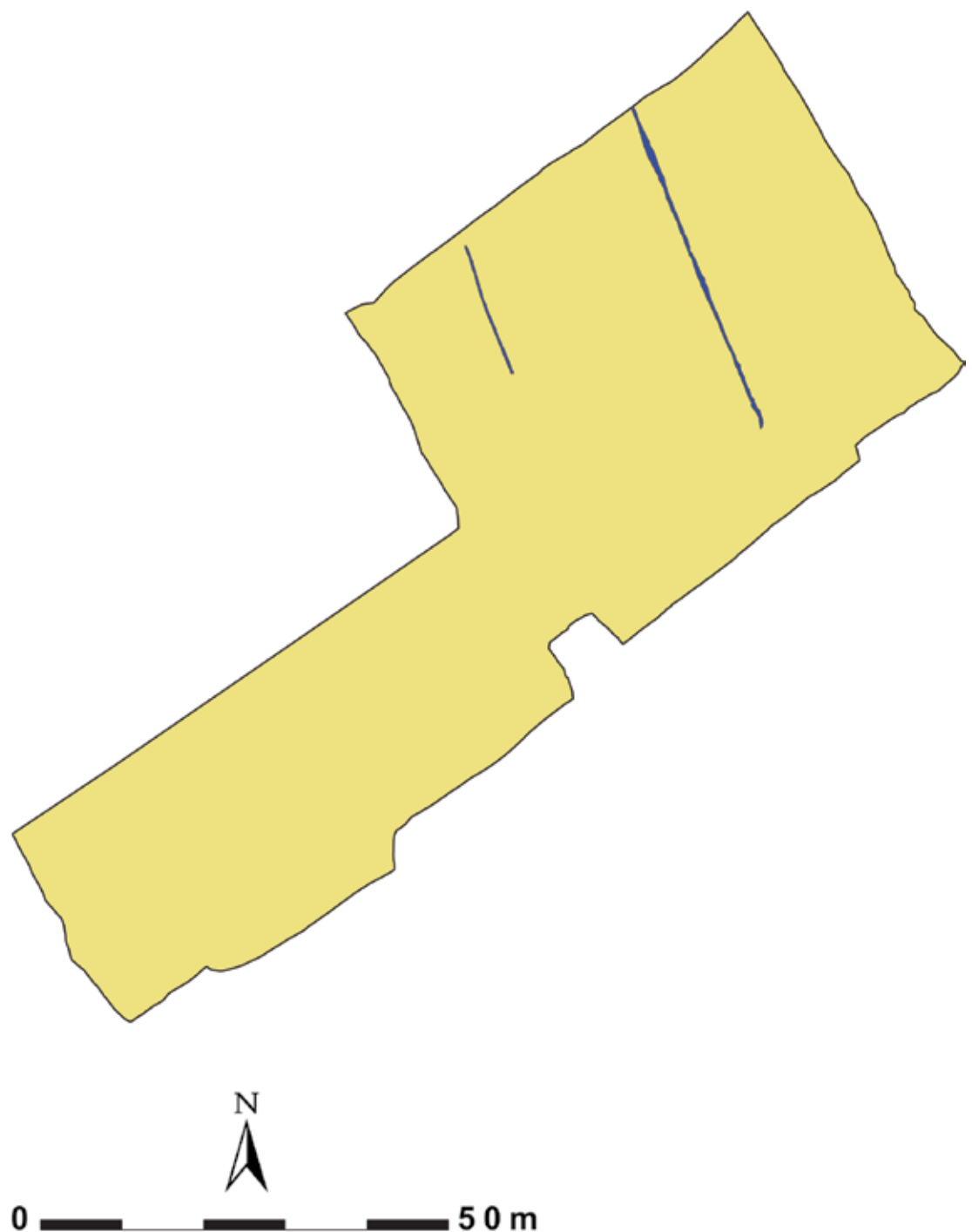
Zuidelijk van 79 loopt 63, die eveneens aardewerk uit de 1ste of 2de eeuw bevat (ca. 19 scherven = 400g). De parallelle oriëntatie van de beide grachten doet ook weer een gelijktijdigheid vermoeden, die niet wordt tegengesproken door het materiaal. Indien deze these klopt, gaat het hier om een dubbele enclosure. Het is echter waarschijnlijker dat 63 iets jonger is aangezien haaks op deze gracht een andere greppel (221) loopt die op zijn beurt 102 en 79 oversnijdt. Op het opgravingsplan van Wim De Clercq (zie hoger) is een brede gracht te zien, die parallel loopt met gracht 79 en 63. Deze gracht werd gedateerd in de 2de of de 3de eeuw, wat min of meer aansluit met de gegevens van deze opgraving.

Binnen 79/243 naar de hoek toe tekent zich een derde gebouwplattegrond af gevormd door paalsporen 294-298, 300, 302, 304, 310, 316-318. Hoewel de sporen geen dateerbaar aardewerk bevatten, kan op basis van de positionering binnen de enclosure geen twijfel bestaan over de gelijktijdigheid van de beide structuren.

De gebouwplattegrond zelf laat niet toe veel uitspraken te doen. De afmetingen (ca. 5m op 9,5m), de rechthoekige, éénschepige vorm en de positie aan de rand van de afbakening doen vermoeden dat het hier een bijgebouw betreft. Ook dit gebouw wordt oversneden door een recente gracht, maar er is toch een centrale paalkuil te zien, die kan suggereren dat het misschien om een tweeschepig gebouw gaat. Een gelijkaardige plattegrond werd aangetroffen in Evergem-Belsele gedurende de opgravingen in de Steenhovenstraat (DE LOGI & SCHYNKEL 2008: 41), maar de centrale palen zijn daar veel zwaarder. Bij het gebouw op dit terrein valt op dat in de noordelijke lange zijde één van de wandpalen bestaat uit twee palen (316 en 317). Dit kan een aanduiding zijn van een toegang tot het gebouw.

V.5. FASE V: ROMEINSE PERIODE

Fase V wordt vertegenwoordigd door gracht 80/335. Hoewel deze gracht loodrecht op 102 staat en aanzien zou kunnen worden als een gezamenlijk enclosure systeem, zijn er een aantal tegenargumenten voor deze hypothese. Ten eerste wordt 102 oversneden door 80/335, wat een gelijktijdigheid uitsluit. Dit zou ook betekenen dat de gebouwplattegrond uit fase III zich buiten het afbakeningsysteem, gevormd door 102 en 80/335, zou bevinden en behoort tot een andere enclosure. Dit lijkt, gezien de positie van het gebouw ten opzichte van 102 vrij onwaarschijnlijk. Bovendien oversnijdt 80/335 ook 79 en is de gracht dus ook jonger dan de fase IV. Verder is het aanschijn van 80/335 ook zeer verschillend van het aanschijn van de grachten uit beide voorgaande

Figuur 38: Detail van het grondplan: Fase V

fases. Dit alles wijst erop dat deze gracht jonger is. Helaas werd geen dateerbaar aardewerk in de gracht aangetroffen en kan deze vijfde fase niet met zekerheid aan de Romeinse periode worden toegeschreven. De vroegst mogelijke datering is de 3de eeuw AD.

Parallel met 80/335 loopt greppel 360. Ook dit spoor bevatte geen dateerbare vondsten, maar de parallelle oriëntatie met 80/335 doet een gelijktijdigheid van beide structuren vermoeden.

V.6. FASE VI : NIEUWE TIJDEN

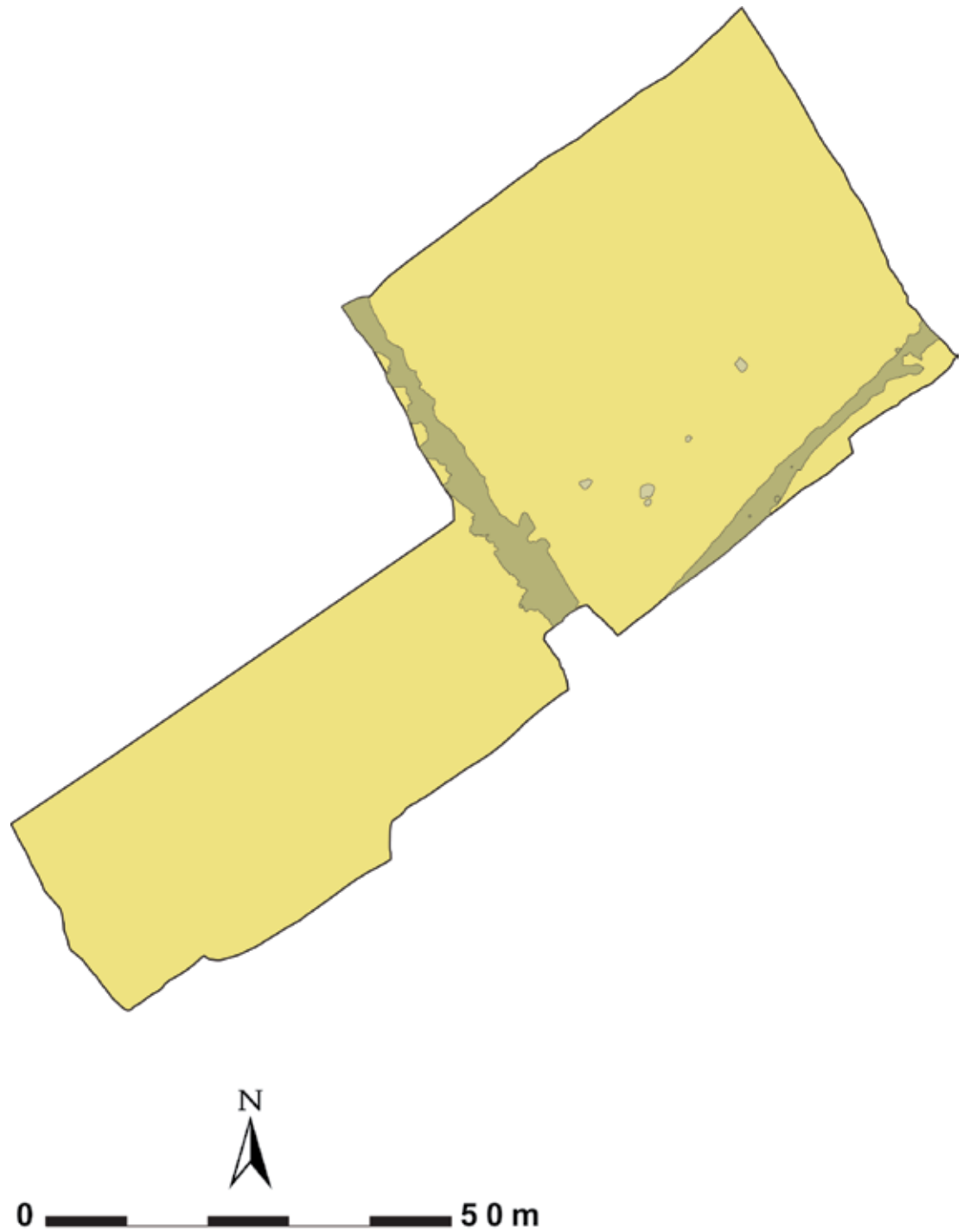
De meest zuidelijke gracht (1) op het opgraafterrein bevatte recenter archeologisch materiaal, dat ten vroegste in de 16de eeuw gedateerd kan worden.

Mogelijks kunnen enkele kuilen (77, 98, 138, 139, 165) op basis van de vulling en oversnijdingen aan deze gracht gerelateerd worden, maar dit is verre van zeker aangezien er geen dateerbaar materiaal werd in aangetroffen.

Dwars over het terrein loopt een brede ondiepe verstoring (396) die veel metaalvondsten bevatte, o.a. een loden musketkogel, die in de 16de eeuw te dateren is. De precieze functie van deze verstoring is niet gekend, mogelijks werd een depressie veroorzaakt door een oudere gracht volgens hetzelfde tracé, die bij het couperen zichtbaar werd, maar geen dateerbaar materiaal bevatte.

Figuur 39: Foto van 396

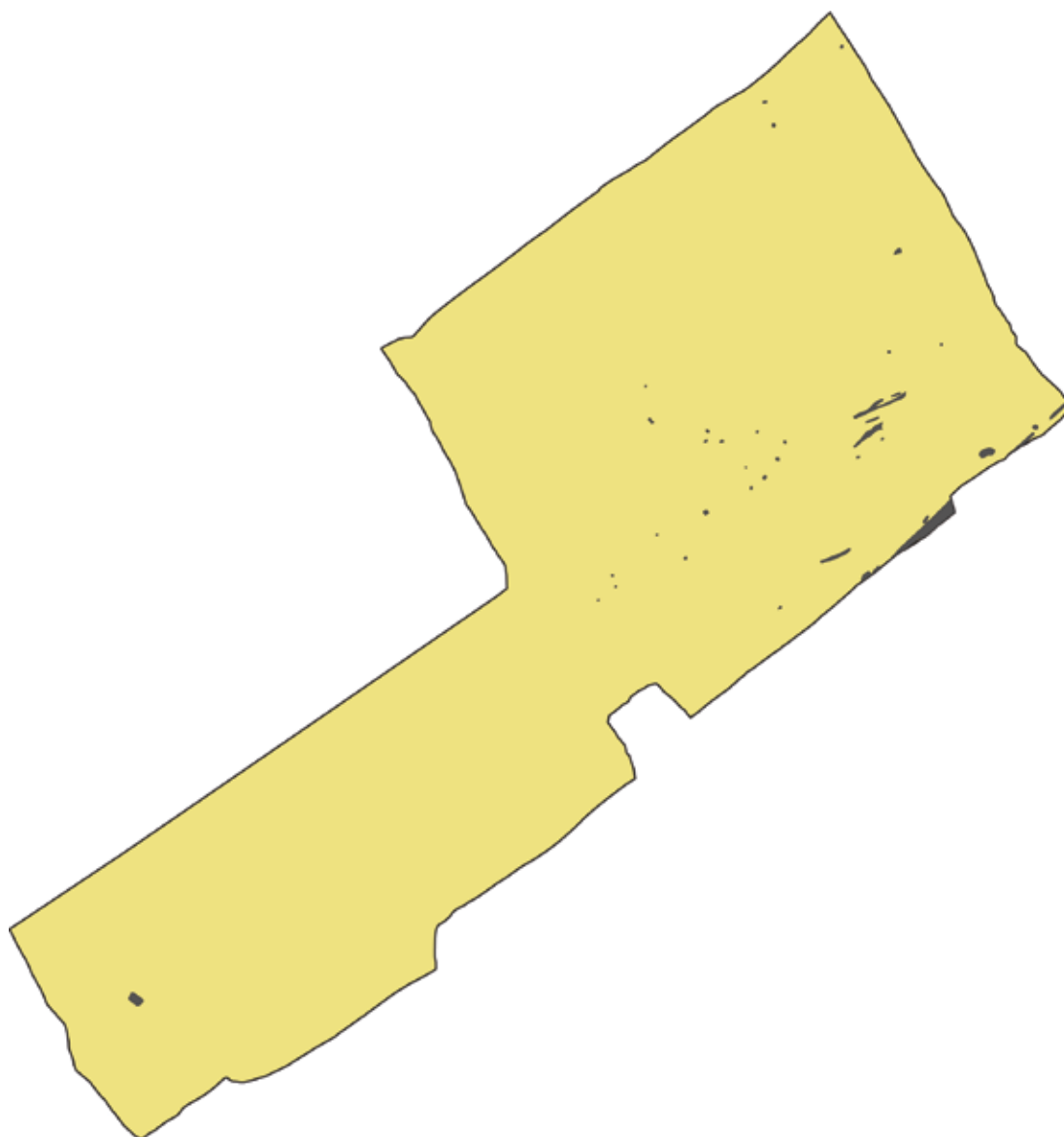

Figuur 40: Detail van het grondplan: fase VI

V.7. NIET TE DATEREN SPOREN

Verspreid over het terrein bevinden zich ook een aantal niet dateerbare paalsporen, kuilen en afvloeiingskanaaltjes. Het ontbreken van materiaal en de onmogelijkheid om op basis van positie, oriëntatie of vulling associaties te leggen met andere periodes, laat niet toe om verdere uitspraken over deze structuren te doen.

Figuur 41 : Detail van het grondplan: niet te dateren sporen

0 50 m

VI. Synthese

Het meest opvallende fenomeen op de opgraving waren de grachten en greppels, waarvan de meeste aflieden naar de voormalige Brielbeek. In de noordoostelijke hoek van het opgraafvlak tekende zich een grachtensysteem af met een iets afwijkende oriëntatie. Hoewel er geen dateerbaar materiaal in werd aangetroffen, wordt vermoed dat dit de oudste grachten zijn, eventueel te situeren in een periode vòòr de late ijzertijd.

Figuur 42: Detail van het grondplan: fases II, III, IV en V

De best gedocumenteerde sporen stammen grotendeels uit de late ijzertijd en de Romeinse periode. In de noordoostelijke hoek, binnen het bovenvermelde grachtensysteem werd een kuil gevonden. Mogelijks gaat het om een brandrestengraf, hoewel er geen verbrand bot werd vastgesteld. De grafgift, een pot met drie knikken en ingekraste lijnversiering, plaatst deze structuur ontegensprekelijk in de late ijzertijd. Het is niet direct duidelijk of dit mogelijke graf aan andere structuren op het terrein gekoppeld kan worden. Er werden drie gebouwplattegronden aangetroffen op het opgraafterrein. Het oudste gebouw (fase II) was slechts bewaard onder de vorm van vier paalsporen. Niettemin kon het geïdentificeerd worden als een 'Alphen-Ekeren' gebouw, een type dat in de late ijzertijd of de vroege Romeinse periode geplaatst wordt, hetgeen bevestigd werd door de aardewerkvondsten. Misschien staat het huis in verband met het brandrestengraf, maar dat is onmogelijk met zekerheid te stellen. Dit gebouw kon niet aan een gracht worden gelinkt. Een tweede plattegrond (fase III) lag wel mooi parallel met een Romeinse gracht. Het overvloedige materiaal uit de gracht liet een vrij nauwkeurige datering in de 2de helft van de 1ste eeuw of de 1ste helft van de 2de eeuw toe. De vondsten uit de paalkuilen van gebouw twee sluiten daarbij aan. Typologisch gezien wordt deze gebouwplattegrond met zware uitstaande nokstaanders in dezelfde periode geplaatst. Fase III volgt onmiddellijk op fase II. Een gracht die deze uit fase II snijdt, bevat eveneens Romeins materiaal, maar van een iets latere datum: 2de helft van de 2de eeuw of de 1ste helft van de 3de eeuw. De gracht buigt in het zuiden af naar het noordwesten toe en markeert zich hierdoor duidelijk als de zuidwestelijke hoek van een afbakeningsysteem. Binnen de hoek is een derde gebouwplattegrond waar te nemen die ongetwijfeld met de gracht geassocieerd mag worden. Het betreft een eenvoudige, rechthoekige structuur van bescheiden afmetingen, die mogelijks als een bijgebouw moet geïnterpreteerd worden. Deze structuren uit de Romeinse periode lijken mooi aan te sluiten op de gegevens van de opgraving van Wim De Clercq.

Naast deze sporen, zijn er nog meerdere grachten aangetroffen die op basis van oriëntatie eventueel gelijktijdig kunnen zijn met de grachten uit fase II of III, of die door oversnijding zeker als jongere structuren kunnen geïnterpreteerd worden. Eén brede gracht is zeker in de 1de eeuw of later te situeren alsook een verstoring die in noordzuidelijke richting over het terrein loopt. Verder zijn er ook tal van kuilen die niet nader gedateerd kunnen worden.

VII. Conclusie

Gedurende 2,5 maand werden opgravingen uitgevoerd op het industrieterrein van Aalter Langevoorde. De resultaten van het perceel ten N van de Groendreef kunnen aansluiten bij eerder uitgevoerd onderzoek op andere percelen, die het bestaan van een meerperiodenvindplaats onthulden.

De verwachtingen dat het vastgestelde bewoningspatroon zich eveneens meer naar het noorden, naar het kanaal Gent-Brugge, zou uitspreiden, werden met deze opgraving bevestigd. Het huidige onderzoek leverden bijkomende resultaten voor voornamelijk de Romeinse periode, gedurende dewelke de omgeving in verschillende fasen bewoond werd. Enkele plattegronden van gebouwen, die zich binnen een met een gracht afgebakend erf bevonden, werden blootgelegd. Deze structuren konden aan de hand van aardewerkvondsten en onderlinge stratigrafie toegeschreven worden aan een viertal fasen in de eeuwen rond het begin van onze jaartelling. Voor de periode nadien, tot de 16de eeuw, werden geen sporen van ingebruikname van het huidige perceel gevonden. Ook de postmiddeleeuwse sporen wijzen niet op intensieve bewoning van het gebied.

Mogelijk strekte het vroeger bewoonde gebied zich nog meer naar het noorden uit, maar dit deel van het perceel werd niet onderzocht omwille van eerder vermelde redenen. De uitzonderlijke archeologische rijkdom van Aalter werd met deze opgraving wederom bevestigd.

Bibliografie

- AGENTSCHAP VOOR GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN, 2008. *Bodemkaart*, op <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/bodemkaart>.
- DE CLERCQ W. & THOEN H., 1998. Enkele aspecten van de Gallo-Romeinse samenleving in het Meetjesland. Status Quaestionis en recent Romeins archeologisch onderzoek in het gebied ten NW van Gent. In: *Vriendenboek L. Stockman, Aalter*: 51-62.
- DE CLERCQ W. & MORTIER S., 2001. Aalter, Industrieterrein Langevoorde. Grootschalig onderzoek van een meerperiodenvindplaats. *Jaarverslag van de provincie Oost-Vlaanderen 2001 – Monumentenzorg en Cultuurpatrimonium*: 146-154.
- DE CLERCQ W., BASTIAENS J., DEFORCE K., DESENDER K., ERVYNCK A., GELORINI V., HANECA K., LANGOHR R. & VAN PETEGHEM A., 2004. Waarderend en preventief archeologisch onderzoek op de Axxes-locatie te Merelbeke (prov. Oost-Vlaanderen): een grafheuvel uit de Bronstijd en een nederzetting uit de Romeinse periode. *Archeologie in Vlaanderen VIII*: 123-164.
- DE CLERCQ W., HOORNE J. & VANHEE D., 2006. Boeren & krijgers op het menapische platteland. Een inheemse nederzetting en een versterking te Knesselare-Kouter. *Romeinendag. Gent 06-05-2006*: 27-36.
- DE LOGI A. & SCHYNKEL E., 2008. *Archeologisch onderzoek Evergem-Steenovenstraat, 7 april tot 22 augustus 2008*. (=KLAD-Rapport 7)
- GERRITSEN F., 2003. *Local Identities. Landscape and Community in the late Prehistoric Meuse-Demer-Scheldt Region*. (=Amsterdam Archaeological Studies 9)
- HOLLEVOET Y., 1997/1998. D'Hooghe Noene van midden Bronstijd tot volle Middeleeuwen. Archeologisch onderzoek in een verkaveling langs de Zandstraat te Varsenare (gem. Jabbeke, prov. West-Vlaanderen). *Archeologie in Vlaanderen VI*: 191-207.
- HOLLEVOET Y. & HILLEWAERT B., 1997/1998. Het archeologisch onderzoek achter de voormalige vrouwengevangenis Refuge te Sint-Andries/Brugge (prov. West-Vlaanderen). Nederzettingssporen uit de Romeinse tijd en de Middeleeuwen. *Archeologie in Vlaanderen VI*: 209-229.
- HOORNE J., VANHEE D., EGGERMONT N. & DECORTE J., 2006. *Archeologische opvolging Aquafinracé Aalter-Brug – Knesselare fase 1A. 3 november – 2 december 2005*. (=KLAD-Rapport 1)
- MESTDAGH B. & TAEIMAN E., 2008. *Archeologisch onderzoek Ursel-Rozenstraat, 6 oktober tot 16 december 2008*. (=KLAD-Rapport 9)
- OSWALD F., 1931. *Index of Potters' Stamps on Terra Sigillata "Samian Ware", Margidunum, East Bridgford, Notts*.
- VANHEE D., 2008. *Bijzondere voorwaarden op de opgravingsvergunning m.b.t. het archeologisch onderzoek Aalter Groendreef-Brug Zuid* (=PvE)

